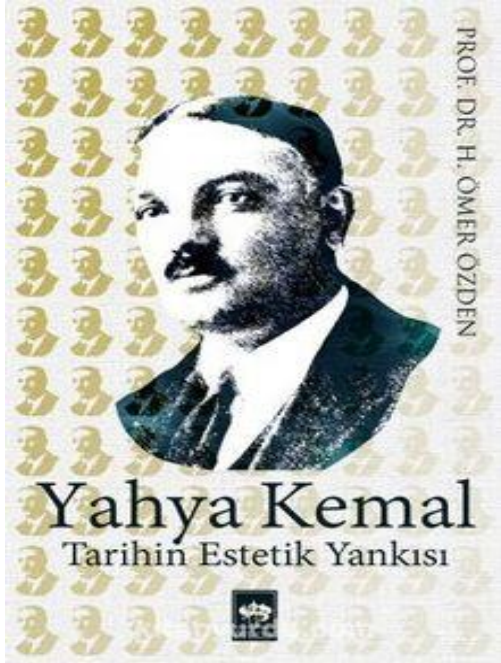

TARİHİN ESTETİK YANKISI: YAHYA KEMAL

*Meliha TATLI**

H. Ömer ÖZDEN, **Yahya Kemal-Tarihin Estetik Yankısı**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018, 252 s.

ISBN: 978-605-155-661-1.

Yahya Kemal her ne kadar şair kimliğiyle tanınmış olsa da bu kimlik dışında birçok özelliği vardır. Bilim, sanat, musiki ve mimari gibi alanlara ilgi duymakla birlikte aynı zamanda da bir filozoftur. H. Ömer Özden, Yahya Kemal üzerine yaptığı farklı çalışmalarla onun filozof kimliğine açıklık getirmiş, şiire ve şiirin problemlerine estetik açıdan nasıl baktığına dikkat çekmiştir. Kullandığı dil, ses ve imgeler onun şiirinin fiziksel boyutunu gösterdiği için sanat ve estetiğin Yahya Kemal'in şiirleri üzerinden anlamlandırılması olası bir durumdur. *Tarihin Estetik Yankısı* isimli bu çalışma daha önce *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal* adıyla 2001'de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanmış sonrasında yazarın ekleme ve genişletmeleriyle 2018'de bu çalışmadaki ismiyle tekrar basılmıştır. Yazarın *Tarihin Estetik Yankısı* isimli kitabı yazmasındaki amaç, Yahya Kemal'in önemsenmediğini düşündüğü felsefi yönünün incelenmesidir. Yazarın bu kitabı dışında Yahya Kemal'i anlattığı *Bir İnanç ve Kültür Terkipçisi Yahya Kemal* isimli kitabı da genel anlamda dindeki estetik unsurları ele almıştır.

Yahya Kemal'i şiirleri ve fikir hayatıyla ele alan Özden Ön Söz, Giriş, Sonuç, Bibliyografya ve Dizin bölümleri hariç çalışmayı üç bölüm hâlinde yazmıştır. Ön söz bölümünde kısaca kitabın bölümlerinden bahsedilmiş, Giriş bölümünde ise felsefe ve edebiyat arasındaki ilişkiye değinerek filozof ve mütefekkir kavramlarının anlam sınırlarından söz edilmiştir. "*Kültür tarihimiz içinde filozof kelimesinin yanında 'düşünür' anlamında olan 'mütefekkir' kavramının sınırları 'filozof' kelimesinin sınırlarından daha geniştir. Bu bakımdan her filozof, aynı zamanda mütefekkir olmakla birlikte; her mütefekkir, mutlaka filozof değildir*" (Özden 2018: 19). Buradan mütefekkirlerin felsefeden bahsetmediği anlamı çıkarılmamalıdır.

* Doktora Öğrencisi, Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ordu. edibemeliha@gmail.com / ORCID: 0000-0002-2991-4266.

Yazar istediği eserinde felsefeden söz edebilir. Bu çalışmada Yahya Kemal’in mütefekkir olarak ele alınması için gerekli şartlardan ve onun şiir anlayışından bahseden Özden, bunları belli başlıklar aracılığıyla anlatmıştır. En sonunda da Yahya Kemal’in bir mütefekkir olduğunu ve şiirlerini fikir yoluyla yazdığını eklemiştir.

Birinci bölüm, “Kendini Arayan Adam” ana başlığıyla “Çocukluğu ve Üsküp”, “Eğitimi”, “Gençliği ve Paris”, “İstanbul’a Dönüş” gibi alt başlıklara ayrılmıştır. Bu bölümde Yahya Kemal’in hayatı ve çocukluğunun geçtiği Üsküp birtakım fotoğrafların eklenmesiyle detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Yahya Kemal ilk eğitimini aile içinde Nana ismiyle tanıdığı dadısından aldığı için bütün güzel cümleleri de kendisine sarf etmiştir. Bu yüzden annesi, dadısı ve çocukluğundaki Üsküp Yahya Kemal’in şiirleri için ilham aldığı birtakım unsurlardır. Bu bölümde eklenen fotoğraflara bakılacak olunursa İsa Bey Camii, Sultan Murad’ın Kosova’daki türbesinin dış görünüşü, Yahya Kemal’in annesi Nakiye Hanım’ın Üsküp’teki kabri, Eski Üsküp Köprüsü ve kitabın yazarı Ömer Özden’in Nakiye Hanım’ın ve Sultan Murad’ın kabri başında çekilmiş fotoğraflar görülür.

Gençliği ve Paris’in anlatıldığı bölümde ise Yahya Kemal’in Paris’teki arkadaşları vasıtasıyla Victor Hugo, Baudelaire, Paul Verlaine ve Jose Maria de Heredia’nın şiirlerini tanıması anlatılmaktadır. Bu şairler onun şiirleri ve fikir dünyası üzerinde etkili olsa da Yahya Kemal’in Paris’e gitmeden önce zaten şiir hakkında birçok bilgiye sahip olduğu görülür. Yunan ve Latin şiir zevkini Paris’teki dostları aracılığıyla tatmış, Avrupa’nın klasikleri ve romantiklerini de okuma şansı elde etmiştir. Bütün bunlar onda felsefe kavramının iyice pekişmesine yardımcı olmuştur. Kısacası Paris, Yahya Kemal’in şiir anlayışının kuvvetlenmesindeki yardımcı yerlerden biridir. Paris’e hayatındaki birtakım olumsuzluklardan dolayı gitmiş hatta kaçmış olsa da sonrasında Paris hep özlediği ve aradığı bir şehir olmuştur:

“Annesinin ölümü, babasının evlenmesi, İstanbul’da düşündüğü ortamı bulamayıp, onun Paris’e ‘fırar’ etmesi sonucunu doğurmuş, dokuz yıl gibi uzun, hem de gençliğinin önemli bir bölümünü geçirdiği Paris’i çok sevmiştir. Şüphesiz onun ilk sevdiği şehir Üsküp olmasına ve onu hiç unutamamış olmasına rağmen Paris’ten döndükten sonra gidip gelenlere hep Paris’i sormuş ve oranın giderek bozulduğunu öğrendikçe sanki bir Türk şehrinin çehresi değişiyormuş gibi üzülmüştür. Aldığı her olumsuz haber onun Paris’e olan sevgi ve bağlılığını biraz daha azaltmış ve yaşadığı kent olan İstanbul’a her gün biraz daha bağlanmış. Artık İstanbul onun için vazgeçilmez bir şehirdir” (Özden 2018: 74).

Bu bölümün son alt başlığı olan “İstanbul’a Dönüş” ise onun İstanbul’a olan hayranlığının nasıl başladığını anlatır. Yahya Kemal Paris’te olduğu süre zarfında şiirlerinde İstanbul’dan bahsetmez. Bunun sebebi ise İstanbul sevgisinin henüz başlamamış olmasıdır. Ömer Özden, İstanbul’un Yahya Kemal için bir laboratuvar olduğunu söyleyerek orayı nasıl derinlemesine incelediğini ve yaşadığını yazar. “Sık sık bu laboratuvarı Yani İstanbul’u semt semt, mahalle mahalle, köy köy gezmiştir” (Özden 2018: 76). İstanbul’un boğazı ve büyümlü tarihi Yahya Kemal’in şiirlerinin ana malzemesi olmuştur. Bir şehre nasıl bu kadar tutkuyla bağlanılır Yahya Kemal’in şiirlerindeki İstanbul sevgisinden anlaşılmaktadır. Behçet Kemal Çağlar “İstanbul’un Sekizinci Tepesi” şiirindeki sekizinci tepenin Yahya Kemal olduğunu söyler:

“San’at diye, sevgi diye, zevk diye

Rûhumuzun kulağının küpesi.

Fuzûli, Nâilî, Neşâtî, Nedîm

Bu akşam alnından bir bir öpesi.

O, yedi tepeyi en iyi gören

İstanbul’un sekizinci tepesi!” (Çağlar’dan Akt. Ayvazoğlu 2013: 241).

Bu yüzden Yahya Kemal İstanbul’un ruhunu içinde fazlasıyla taşıyan yazarlardandır. Onun tarihine ve değerlerine gönülden inanmıştır. İstanbul’un farklı milletlerden insanlara ev sahipliği yapması onun her şeyiyle bir bütünlük hissi verdiğini göstermektedir. İstanbul’u yaşayarak, tadarak ve düşünerek eserlerine işleyen Yahya Kemal’in mütefekkir kimliğini almasında şüphesiz İstanbul’un etkisinin olduğu da kaçınılmazdır.

Kitabın ikinci bölümü “Estetiğin Şiire Aksedişi” ana başlığıyla “Edebiyata Dair Görüşleri”, “Edebiyatta Yenileşme”, “Nesirde Yenileşme”, “Şiirde Yenileşme”, “Sanat Eseri Olarak Şiir ve Yahya Kemal’in Şiir Anlayışı”, “Sanat Eseri Olarak Şiir”, “Yahya Kemal’in Şiir Anlayışı”, “Yahya Kemal’in Estetiği” gibi alt başlıklardan oluşmuştur. Ömer Özden bu bölümde Yahya Kemal’in genel olarak nesir ve şiir hakkındaki düşüncelerine, şiir ve şairin ne gibi özellikleri olduğuna ve şiirin nasıl okunması gerektiğine dair düşüncelere yer vermiştir: “İyi bir şiir kötü okunabilir, lâkin kötü bir şiir iyi okunamaz. İyi okuyan biri, ne yapsa, kötü bir şiire yâhut mevcûd olmayan bir şiire vücud veremez. Bundan anlıyoruz: iyi bir şiiri okuyan okumuyor. Şiir kendi kendini okutuyor” (Kemal 2017: 44). Bu bölümde çoğunlukla Yahya Kemal’in *Edebiyâta Dâir* isimli kitabındaki yazılarından bahsedilmiştir. Şiirin teorik ve pratik olarak ele alınmasının doğru olduğunu söyleyen Yahya Kemal, şiirin mimarî, heykel ve müzik gibi diğer sanatlarla olan yakından ilişkisinden de bahsetmiştir. Bütün bu görüşlerden hareketle üzerinde durduğu şey ise şiirden söz ederken bir taraftan da estetik tavırdan söz edilmesidir:

“Yahya Kemal, felsefi bir nazariye olarak estetik üzerinde görüşler ortaya koymuş değildir. Çünkü o, her şeyden önce bir sanatçı şairdir. Her ne kadar o, estetik ve felsefi spekülasyonları gaye edinmemiş olsa da bir sanat olan şiirle ömrünü geçirdiği için şiirlerinde işlediği konulara estetik açıdan yaklaşmıştır. Bu bakımdan onun estetiğini şiir anlayışından ayırmak güçtür. Buna göre Yahya Kemal, estetiği teorik olarak değil, pratik olarak değerlendirmiş ve şiirlerinde, estetik ön plana çıkmıştır” (Özden 2018: 103).

Yahya Kemal, tiyatrodâ, Klasik Türk musikisinde ve sanatın diğer alanlarında estetik tavırdan faydalanmıştır. Sanatın sanattan başka bir amacı olmadığını düşünen Yahya Kemal, tiyatronun şiirin bir alt kolu olduğunu, ilahî duyuş ve düşünüşle yazılması gerektiğini vurgulamıştır. İlk bölümdeki gibi bu bölümde de yazar çeşitli fotoğraflar kullanmayı tercih etmiştir. Yahya Kemal’in orta yaşlarında çektiği bir fotoğraf, Süleymaniye Camii ve Şar Dağı eteklerindeki bir mezarlık onun bu bölümde kullandığı görsellerdendir.

Üçüncü bölüm “Malazgirt’ten Vatana Tarihin İzinde” ana başlığıyla “Tarih Düşünürü (Mütefekkeri) Olarak Yahya Kemal”, “Tarih Ortasında Türklüğü Arayışı”, “Tarihte Oluş”, “Vatana Bağlı Milliyetçilik”, “Yeniden Yaşanan Tarih” gibi alt başlıklara ayrılmıştır. Tarihin anlamına ve sınırlarına değinilen bu bölümde Yahya Kemal’in zaman konusundaki düşüncelerine yer verilmiştir. Bergson’un zaman anlayışıyla Yahya Kemal’in zaman anlayışı karşılaştırmalı bir şekilde irdelendiğinde benzerlik gösterdiği görülse de Bergson geçmişî, şimdiyi ve geleceği şuur kavramıyla, Yahya Kemal ise imtidâd yani devamlılık kavramıyla açıklar:

“Yahya Kemal, bir devamlılık olarak kabul ettiği tarihin geçmişte kalan kısmındaki güzelliklerin ve iyiliklerin hatırlanabileceği ve sevilebileceği kanaatindedir. Fatih’in İstanbul’u fethi güzel ve hatırlanması hoş bir olay iken, mimarbaşısını dövdürerek öldürtmesi hoş olmayan ve hatırlanması istenmeyen bir olaydır. Öyleyse devamlılık geçmişin güzelliklerinin, hale ve geleceğe aktarılmasıyla sağlanabilir. Bunun için Yahya Kemal “imtidâd” (devamlılık) bir milletin hayatında var” (Özden 2018: 153).

Bu açıdan mazi kavramı geçmişteki iyi ve güzel şeyleri hatırlatıyorsa yeniden kurulur ve varlığını devam ettirir. Yahya Kemal eğer geçmiş, geleceğe yön veriyorsa değerlidir düşüncesini savunur. Geçmişte yaşanan deneyimlerin, olayların ve hatıraların belleğe kaydedilmesi şairlerin şiirlerini oluşturmaları için önemli malzemelerden biridir. Bu açıdan Yahya Kemal belleği anlamlandırmak için geçmiş ve geçmişe dair anıları şiirlerinde sıklıkla kullanır. Bellek onun şiirlerinde eşyalar, mekânlar ve hayatında iz bırakmış insanlar aracılığıyla kullandığı kelimelerden biridir. Geçmişle ilgili imgeler ya da tarihi olaylar bellek sayesinde kolayca açığa çıkar. Kısacası, bellek sanatı, unutma ve hatırlama kültürü Yahya Kemal’in mazi anlayışını anlamakta kolaylık sağlar.

Yahya Kemal tarihte Türklük bilincinin ve Türklüğün nasıl oluştuğuna çeşitli örnekler vererek açıklık getirmeye çalışır. Selçuklular’ın Anadolu’ya yürümesi yani 1071 Malazgirt Zaferi, Türkçenin Ural-Altay dil grubuna dâhil edilmesi, İtrî’nin musiki ve tarihle olan ilişkisi onun üzerinde durduğu meselelerdir. Bunlardan bahsettiği Eski Musiki, İtrî, İthaf, Malazgirt ve Süleymaniye’de Bayram Sabahı gibi şiirlerinden parçalar ise kitabın belirli sayfalarında verilmiştir. Son olarak 100 Türk lirasının arkasındaki İtrî portresi, Sünbül Efendi Camii ve semtin kabristanı, Eyüp Sultan Camii ve türbesi, Yavuz Sultan Selim Türbesi, Yahya Kemal’in nüfus hüviyet cüzdanı ve Yahya Kemal’in kabri bu bölümde kullanılan fotoğraflardandır.

Sonuç bölümü ise yaklaşık altı sayfadan oluşmaktadır. İstanbul’un onun şiirlerindeki yeri, Türkçeyi kullanışı, felsefi açıdan estetiğe verdiği önem yani şiire dair güzel ve iyi kavramlarının felsefe disipliniyle açıklanması, Türklük bilinciyle birlikte tarihi değerlere sahip çıkışı, ölümü metafizik bağlamda kullanması gibi konuların hepsinden *Tarihin Estetik Yankısı* isimli çalışmasında söz etmiştir. Ömer Özden’in özellikle dikkat çekmek istediği şey “edebiyat felsefesi” bağlamında Yahya Kemal’in yeni fikirleri ve arayışlarının olmasıdır. Yani Batılı filozoflardan bahsederken bizim de bir filozofumuz olduğunu vurgulayarak Yahya Kemal’in mütefekkir yönüne dikkat çekmiştir. Hem sanatçı hem de mütefekkir kimliğinden bahsetmenin yanlış olmadığını dile getiren Özden, Yahya Kemal’in batılı filozoflarla aynı kategoride yer almasında bir sakınca olmadığını belirtir. Bu açıdan kitap Yahya Kemal’i farklı bir yönde okuyup tanımak adına önemli bir çalışmadır. Kitabın bibliyografya bölümü ise doksan sekiz kaynaktan oluşmaktadır. Kısacası *Tarihin Estetik Yankısı’nda* Ömer Özden, Yahya Kemal’i doğumundan ölümüne kadar geçen süre zarfında sanatının ve onun sanatını şekillendiren koşulların neler olduğuna açıklık getirerek vatana ve tarihe dair meseleleri bir düşünür olarak ele almasından bahsetmiştir. Yahya Kemal Türk şiirinin büyük isimlerinden biri olmakla beraber aynı zamanda da bir mütefekkidir. Şiirleri üzerine düşünen ve estetik tavrından taviz vermeyen Yahya Kemal’in Avrupalı filozoflarla aynı çizgide bulunduğunu kanıtlayan bu kitap, Yahya Kemal’le ilgili yapılan çalışmaları zenginleştirmiş ve özellikle de edebiyatçıların onun düşünce dünyasını daha yakından tanınmasına yardımcı olmuştur.

Kaynakça

Ayvazoğlu, Beşir (2013). *Yahya Kemal “Eve Dönen Adam”*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Özden, H. Ömer (2018). *Yahya Kemal Tarihin Estetik Yankısı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Yahya Kemal (2017). *Edebiyâta Dâir*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.